

Od organizatorów

I Edycja Konkursu Magister PAFERE 2007/08 na najlepsze prace magisterskie z dziedziny ekonomii za nami. Napłynęło do nas ponad 30 prac magisterskich, a informacja o konkursie trafiła do kilkuset tysięcy rzeszy absolwentów wyższych uczelni.

W opinii członków jury konkurs spełnił swoją rolę zarówno edukacyjną, jak informacyjną. Trzy najlepsze prace konkursowe zdecydowanie odstawały merytorycznie od pozostałych prac. Konkurs stał jednak na tak wysokim ogólnym poziomie, że jury zdecydowało się wyróżnić nie dwie, jak pierwotnie planowano, lecz cztery nadesłane prace.

Prace magisterskie wyróżniały się – co chcemy podkreślić – nie tylko teoretyczną wiedzą z zakresu ekonomii wolnorynkowej, ale także przedstawiały konkretne, wręcz gotowe rozwiązania potrzebne do rozwoju gospodarczego naszego kraju. Konkurs znakomicie wpisuje się więc w cele, dla jakich powstała Fundacja.

W finale konkursu, co warto zaznaczyć, nie znalazła się ani jedna praca obroniona w Warszawie, co świadczy o szerokim oddziaływaniu informacji o konkursie i jego ogólnopól-

skim charakterze.

Prestizżowa nagroda Templetona przyznana naszej Fundacji za zorganizowanie konkursu zobowiązuje do jeszcze większej pracy na rzecz promocji wolności gospodarczej. II Edycja Magistra, w rozszerzonej formule, niebawem przed nami.

Tymczasem przedstawiamy Państwu zwycięską pracę I Edycji konkursu – *Szkoła austriacka wobec socjalizmu, interwencjonizmu i współczesnych problemów wolnego rynku* autorstwa Jacka Kacperskiego. Życzymy miłej lektury!

Paweł Tobała-Pertkiewicz

Wiceprezes Fundacji PAFERE

Konrad Rajca

Pomysłodawca i organizator konkursu Magister
PAFERE

Wu-wei a austriacka ekonomia

Praca Jacka Kacperskiego jest bardzo interesującym przedstawieniem historii szkoły austriackiej, w kontekście bardzo aktualnej problematyki interwencjonizmu państwowego i konsekwencji odchodzenia od zasad wolnorynkowych. Zgodzić się trzeba z autorem, że nie ma drugiej takiej szkoły, która przez ponad sto lat zachowałaby taką wierność swoim prekursorom oraz pierwszym ideom.

Autor podejmuje odważną próbę obalenia dwudziestowiecznych mitów dotyczących wiary w zbawienną rolę państwa, jako podmiotu polepszającego sytuację ekonomiczną obywateli. Bardzo ciekawe, podane niemalże „w pigułce”, jest wprowadzenie do szkoły austriackiej, gdzie opisuje on kolejne pokolenia głównych myślicieli tej szkoły oraz przedstawia ich najważniejsze idee. Stanowi to dobre wprowadzenie do przedstawionej w następnym rozdziale krytyki ustroju socjalistycznego, dokonanej przez przedstawicieli szkoły austriackiej. Nie mogło w tym rozdziale zabraknąć analizy prawdopodobnie najważniejszej debaty ekonomicznej XX wieku – debaty kalkulacyjnej – zainicjowanej przez austriackiego ekonomistę

Ludwiga von Misesa, odnoszącej się do gospodarczej efektywności (a raczej nieefektywności) socjalizmu.

Zgodzić się trzeba z propozycją Autora pracy, że warte zaprezentowania są także oceny pozaekonomicznych (moralnych i politycznych) aspektów socjalizmu, dokonywane przez ekonomistów austriackich. W tej części pracy Autor koncentruje się głównie na pracy Friedricha von Hayeka *Droga do zniewolenia*.

W świecie zachodnim, dominującym modelem państwa w dwudziestym wieku był „model państwa dobrobytu”, który w dużym stopniu kształtowany był przez pozorne sukcesy państw tzw. realnego socjalizmu (głównie tych należących do bloku sowieckiego). Dobrze więc, że w rozdziale trzecim Jacek Kacperski podejmuje się trudnego zadania opisu stosunku ekonomistów austriackich do idei państwa dobrobytu. W rozdziale tym Autor korzysta z chyba najbogatszego zbioru publikacji na ten temat, udostępnionych przez amerykański Instytut Ludwiga von Misesa (www.mises.org), który obecnie jest światowym centrum austriackiej myśli ekonomicznej.

Ostatni, czwarty rozdział, jest swego rodzaju podsumowaniem pracy. Autor przedstawił w nim poglądy Austriaków (nie jest zaskoczeniem, że są to poglądy konsekwentnie wolnorynkowe) odnoszące się do ważnych współczesnych problemów gospodarczych, takich jak ochrona środowiska naturalnego, ochrona własności intelektualnej, problemów transformacji ustrojowej, czy tendencji do uniformizacji życia gospodarczego związanego z wymuszaniem standardów, m.in. socjalnych.

Nie sposób nie zgodzić się z Autorem, że warto studiować dzieła takich ekonomistów jak Friedrich von Hayek czy Ludwig von Mises, ponieważ pozwala nam to zrozumieć ekonomie, oraz uczy, że „nie można dostać czegoś za nic”. Osiągnięcia ekonomistów ze szkoły austriackiej mają wymiar uniwersalny. Czytając ich prace opublikowane nawet bardzo

dawno, jak choćby *Grundsätze der Volkswirtschaftslehre (Zasady ekonomii)* Carla Mengera wydaną w 1871 roku, czy te opublikowane kilkadziesiąt lat temu przez Friedricha von Hayeka i Ludwiga von Misesa, znajdujemy tam twierdzenia opisujące i wyjaśniające najnowsze problemy gospodarcze. Zgodzić się też trzeba ze stwierdzeniem Autora, że tym, co sprawia, że szkoła austriacka jest spójna, są jej „nienaruszalne podstawy, czyli subiektywizm badawczy i indywidualizm ekonomiczny”.

Warto jednak dodać, że ekonomia austriacka uczy pokory wobec złożoności tego świata, pokazuje jak niebezpieczne są wszelkie konstruktywistyczne zapędy ułożenia rzeczywistości zgodnie z wymyślanymi ideami mającymi w zamierzeniu przynieść „wieczne szczęście na ziemi”, a najczęściej kończącymi się wielkimi tragediami. W tym względzie ekonomia austriacka „styka się” z ideami wschodniego taoizmu. Z reguły taki pokorny stosunek do natury przyczynia się do szybszego rozwoju jednostki i całego społeczeństwa. Pod tym względem ta praktyka liberalizmu jest podobna do taoistycznej praktyki nie-działania (*wu-wei*). *Nie-działanie* dla taoisty nie jest równoznaczne z lenistwem, zaniechaniem wszelkich poczynań. Jest to poznanie natury rzeczy i poddanie się naturalnemu biegowi spraw. Dosłownie tłumaczenie *wu-wei* oznacza „bez działania”, „powodowania”, lub „zmuszania”. Ale w praktyce znaczy to „bez wścibskiego, nachalnego lub egoistycznego wysiłku”. *Wu* oznacza *nie*, natomiast *wei* znaczy tyle co: być, robić, produkować, praktykować, tworzyć, ale także symulować, imitować i fałszować. Taoiści rozszerzyli znaczenie *wei* o forsowanie, wtrącanie się, postępowanie niezgodne z rzeczywistością, działanie przeciwko naturalnemu porządkowi *li*. Można zatem powiedzieć, że „nie-działanie” w koncepcji taoistycznej, to przede wszystkim nie wymuszanie i nie forsowanie rzeczy nienaturalnych i w ten sposób odnajdywanie własnego miejsca poprzez działanie zgodnie z własną naturą, powstrzyma-

nie się od działania niezgodnego z naturą rzeczy, od chęci przechytrzenia harmonii świata.

Niekiedy zasadę *wu-wei* rozumie się jako „Działaj Nie Działając”. Nie-działanie (*wu-wei*) nie oznacza zwykłego unikania wysiłku. Często, wbrew naszym oczekiwaniom, uniknięcie wykonywania jakiejś czynności wymaga większego wysiłku aniżeli jej wykonanie. W taoizmie *wu-wei* oznacza umiejętnie wykorzystanie naturalnej energii ukrytej w człowieku. Prawie takie same postulaty możemy znaleźć w pracach ekonomistów ze szkoły austriackiej.

Mam nadzieję, że kolejne edycje konkursu „Magister PAFERE” będą równie owocne jak pierwsza i przyczynią się do propagowania w społeczeństwie polskim tzw. dobrej ekonomii, jak również idei wolności gospodarczej i wolnego handlu oraz podkreślania ścisłego związku etyki z ekonomią (zarówno w sferze teoretycznej jak i praktycznej). Gospodarowanie w pełni rynkowe jest bowiem gospodarowaniem moralnym i etycznym.

Prof. Witold Kwaśnicki
Uniwersytet Wrocławski

Jacek Kacperski

Szkoła austriacka wobec
socjalizmu, interwencjonizmu
i współczesnych
problemów wolnego rynku

Wstęp

W procesach społecznych, dokonujących się we współczesnym świecie, bardzo ważną rolę odgrywa ekonomia oraz jej historia. Przyszłość naszej cywilizacji zależy od decyzji podejmowanych przez nas samych oraz przez rządy przez nas wybierane, dlatego tak istotne jest rozumienie zagadnień z dziedziny ekonomii. Wielokrotnie zdarzało się w historii, że nieznanostwo podstawowych zasad gospodarowania doprowadzała do triumfu fałszywych i zgubnych idei. Jest wysoce prawdopodobne, że gdyby twórcy polityki gospodarczej państwa znali podstawy teorii wymiany, teorii wartości, czy kapitału, częściej podejmowałiby decyzje umożliwiające dynamiczny wzrost gospodarczy.

W życiu codziennym daje się zaobserwować, że liczne grono ekonomistów i polityków z wielką determinacją próbuje aplikować społeczeństwu nowatorskie rozwiązania, mające w szybki sposób poprawić byt obywateli kraju. Dobrym zobrażeniem powyższych faktów jest częste zjawisko dofinansowywania przez państwo bankrutujących przedsiębiorstw w celu uratowania miejsc pracy, co w rzeczywistości powoduje

zmarnowanie pieniędzy podatników na inwestycje skazane na porażkę. Wynikiem takiej ingerencji jest najczęściej słaba efektywność podejmowanych inicjatyw i wzrost korupcji. Działania takie przychodzą politykom z wyjątkową łatwością ze względu na nierzadkie poparcie ze strony niektórych grup społecznych, oraz pozorną łatwość i skuteczność tego typu rozwiązań. Dlatego też niezmiernie ważne jest posiadanie niezbędnej wiedzy w celu zrozumienia i unaocznienia oczywistych mankamentów rozwiązań etatystycznych. W dziełach wybitnych ekonomistów reprezentujących szkołę austriacką znajdziemy wyjątkowe bogactwo argumentów w dyskusji na temat ingerencji państwa w gospodarkę.

Szkoła austriacka zajmuje wyjątkowe miejsce na arenie szkół szukających odpowiedzi na pytanie o najbardziej efektywne gospodarowanie zasobami. Ekonomiści, których korzenie intelektualne tkwią na Uniwersytecie Wiedeńskim od początku reprezentowali nieprzejednaną postawę wobec wszelkich prób podważenia sensu gospodarki wolnorynkowej i odwrócenia porządku społecznego wypracowanego przez wieki. Nie będzie przesadą stwierdzenie, iż nie ma drugiej takiej szkoły, która przez ponad sto lat zachowałaby taką wierność swoim prekursorom, oraz pierwszym ideom. Na przestrzeni dziesięcioleci sytuacja w Europie i na świecie zmieniała się wielokrotnie, powstawały nowe szkoły w ekonomii, a wiele idei zostało uznanych za fałszywe. Tylko ekonomiści szkoły austriackiej krytykowali kolejne mutacje zapędów państwa do kontroli nad gospodarką i zawsze z tych samych pozycji przeciwstawiali się im, niezależnie czy był to totalitarny socjalizm, czy mało widoczne, powszechnie akceptowane, działanie etatystyczne demokratycznego państwa.

Szkoła austriacka już na początku swego istnienia natrafiła na ambitne zadanie stawienia czoła dynamicznie rozprze-

strzeniającej się wówczas ekonomii marksowskiej. Zderzenie przeciwstawnych teorii ekonomii socjalizmu ze szkołą austriacką nabrało rozpędu począwszy od lat dwudziestych XX wieku. Kolejne dekady upływały pod znakiem debaty na temat gospodarczej wydajności socjalizmu oraz krytyki założeń cieszącej się dużą popularnością, szkoły keynesowskiej. Uwieńczeniem tego okresu była Nagroda Nobla dla Friedricha von Hayeka w 1974 roku, którą otrzymał razem Gunnarem Myrdalem.

Najnowszy okres rozwoju szkoły austriackiej to głównie popularyzacja jej idei na uniwersytetach amerykańskich oraz powstanie środowiska libertarian, biorących udział w życiu politycznym, walczących z rozrastaniem się interwencjonizmu rządu amerykańskiego. Partia Libertariańska stała się trzecią siłą na amerykańskiej scenie politycznej, chociaż bez szans na rywalizację z Partią Demokratyczną, czy Republikańską. Warto dodać, że o nominację prezydencką z ramienia Partii Republikańskiej, stara się libertarianin Ron Paul, postulujący przywrócenie standardu złota oraz likwidację podatku dochodowego, co jest w pełni zgodne z teorią szkoły austriackiej. W świecie nauki coraz częściej podkreśla się znaczenie niepewności oraz rozproszenia wiedzy w procesie gospodarowania, które to pojęcia były szeroko opisywane przez Hayeka. Nowoczesną gospodarkę określa się czasem gospodarką opartą na wiedzy. W dobie Internetu i szybkiego rozwoju technologicznego, państwo silnie ingerujące w gospodarkę będzie więc mało wydajne.

Ważnym wydarzeniem było przyznanie w 2006 roku Nagrody Nobla Edmundowi Phelpsowi, który w swoim wykładzie wygłoszonym podczas odbierania Nagrody podkreślał znaczenie Hayeka i jego pracy nad zagadnieniem wiedzy. Phelps, obserwując nowoczesną gospodarkę, twierdzi, że innowacje, mające duże znaczenie w dzisiejszych czasach,

wiążą się z niepewnością, gdyż nie jesteśmy w stanie przewidzieć na pewno jaki będzie skutek wprowadzanego nowoczesnego rozwiązania, właśnie ze względu na rozproszenie wiedzy. Mateusz Machaj opisuje natomiast wpływ Hayeka na Phelpsa, widoczny w jego pracach na temat długo- i krótkookresowej krzywej Philipa: „Friedman i Phelps rozpoczęli swoją analizę wymiennosci inflacji i bezrobocia pod koniec lat sześćdziesiątych. Doszli do wniosku, że obowiązujący paradygmat jest niekompletny. Przede wszystkim chodziło o dwa brakujące elementy. Po pierwsze, powszechna wtedy keynesistowska analiza nie opierała się na metodologicznym indywidualizmie i teorii mikroekonomicznej (mimo nieudanych prób „syntezy neoklasycznej”). Po drugie zaś, brakowało uzależnienia reakcji podmiotów od bieżącej polityki (na ten brak zaczynał też narzekać inny wybitny ekonomista, Robert Lucas). Te dwa elementy zawierała w pewnym stopniu analiza Friedmana i Phelpsa, ale ich dokładniejszej i o wiele bardziej systematycznej analizy dokonał Friedrich August von Hayek, co umknęło uwadze większości. Austriacka analiza makro od zawsze opierała się na metodologicznym indywidualizmie i powiązaniu teorii mikroekonomicznej z ogólnymi zjawiskami ekonomicznymi, takimi jak bezrobocie czy inflacja. Ponadto, austriacka teoria cyklu koniunkturalnego (mimo pewnych nierozwiązanych dotąd problemów), przeprowadzała wyraźne rozróżnienie na długi i krótki okres w prowadzonej polityce”¹.

Niniejsza praca jest próbą odpowiedzi na problemy gospodarcze XX wieku, z wykorzystaniem dorobku austriackiej szkoły ekonomii. Jako że szkoła ta reprezentuje najbardziej liberalne podejście do gospodarki, można powiedzieć, że celem tej

¹ M. Machaj, *Nobel z ekonomii 2006 dla Hayeka*, <http://www.mises.pl/318>.

pracy jest obalenie dwudziestowiecznych mitów dotyczących wiary w zbawienną rolę państwa jako podmiotu polepszającego sytuację ekonomiczną obywateli.

W pierwszym rozdziale znajduje się wprowadzenie do szkoły austriackiej, charakterystyki jej głównych myślicieli oraz opis ich najważniejszych idei. Oprócz wymienienia tych idei, postarałem się również opisać wzajemny stosunek Austriaków do swoich idei oraz, jeśli to możliwe, podkreślić, które idee zyskały szerokie uznanie i pozostają aktualne do dzisiaj, oraz które zostały uznane za nieprawdziwe.

Rozdział drugi zawiera krytykę ustroju socjalistycznego, jako najbardziej przeciwnego do poglądów głoszonych przez ekonomistów austriackich. Znajduje się w nim analiza słynnej debaty na temat gospodarczej efektywności socjalizmu, w której najważniejsze role odgrywali Ludwig von Mises oraz polski ekonomista Oskar Lange. Znajduje się tam również ocena pozaekonomicznych aspektów socjalizmu, której dokonywali ekonomiści austriaccy, przede wszystkim Hayek w swojej *Drodze do zniewolenia*.

W rozdziale trzecim opisałem jak ekonomiści austriaccy ustosunkowali się do państwa dobrobytu. W szczególności poruszyłem popularne sposoby oddziaływania państwa na rynek jak: kontrola cen, bankowość centralna czy zwalczanie bezrobocia. Bogatą literaturę na dane tematy oferują nam współcześni ekonomiści austriaccy publikujący w magazynach: „Journal of Libertarian Studies” czy „The Austrian Review of Economics”, dostępnych na stronach Instytutu Ludwiga von Misesa.

Czwarty rozdział zawiera poglądy Austriaków na najnowocześniejsze problemy ekonomiczne, których rozwiązania jeszcze nie znamy. Współcześni ekonomiści austriaccy szukają rozwiązań tych problemów, zgodnie z tradycją badawczą szko-

ły austriackiej, jak zwykle dochodząc do skrajnie wolnorynkowych rozwiązań.

W pracy wykorzystana została oryginalna literatura i artykuły ekonomistów austriackich, jak również ich polskie wydania, których jest, nawiasem mówiąc, dość dużo, co dobrze świadczy o popularności ekonomii austriackiej w Polsce. Bardzo pomocne okazały się prace Janiny Godłów-Legiędź *Doktryna społeczno-ekonomiczna Friedricha Hayeka* oraz Krzysztofa Kostro *Hayek kontra socjalizm*. Przydatne były również akademickie podręczniki do historii myśli ekonomicznej, umożliwiające bardziej obiektywne spojrzenie na dorobek szkoły austriackiej.

ROZDZIAŁ I

HISTORIA SZKOŁY AUSTRIACKIEJ

Zgodnie z szerok¹ definicj¹, ekonomia jest to nauka zajmuj¹ca się badaniem, analiz¹ oraz opisem ludzkiego dzia³ania mającego na celu polepszenie sytuacji materialnej jednostek oraz społeczeństw, w warunkach ograniczoności zasobów oraz nieograniczoności ludzkich potrzeb. Różne dociekania ekonomiczne były już dokonywane przez starożytnych filozofów, jednak jako odrębna dyscyplina ekonomia powstała dopiero w XVIII wieku, a za jej „ojca” uznaje się szkockiego myśliciela, Adama Smitha, ekonomistę i moralistę propagującego gospodarczy liberalizm. W toku rozwoju owej dyscypliny zaczęto wyodrębniać różne szkoły charakteryzujące się odmiennymi metodami prowadzenia badań, założeniami oraz wnioskami z nich wyciągniętymi. Reprezentanci jednych szkół nie wyobrażają sobie dyskusji o ekonomii bez skomplikowanych obliczeń matematycznych, statystyk oraz liczb, inni bardziej polegają na psychologii oraz dedukcji. Jedną z takich szkół jest szkoła austriacka, prezentująca najbardziej humanistyczne, indywidualistyczne oraz subiektywistyczne podejście. Za założyciela szkoły austriackiej uważa się Carla Mengera, dziewiętnastowiecznego ekonomistę austriackiego, który jako jeden z pierwszych sformu-